

Antalya'yı Yaşamak, Kaleiçi'ni Gezmekle Olur

ANTALYA'YI YAŞAMAK, KALEİÇİ'Nİ GEZMEKLE OLUR

Hüseyin ÇİMRİN
Antalya Kent Tarihçisi

K

Antalya deyince, ilk akla gelen çividi mavi denizi, ince kumlu plajları, günün her saatinde bin bir renge giren Beydağları olsa da, Kaleiçi Antalya'nın kalbidir. Bugün çok az bir bölümü günümüze ulaşmış surlarından içeriye adım attığınızda iki bin yıllık bir tarihin içinde bulursunuz kendinizi.

Labirent şeklinde birbirine uzanan sokaklarında yürürken her yönden bir tarih, bir öykü ile karşılaşsınız. Bu öykülerin en eskisi elbette Bergama Kralı II. Attalos ile ilgili olanıdır. Bu efsane oldukça eskilere dayanır.

KURULUŞ EFSANESİ

Yaygın bir inanışa göre bundan 2000 yıl kadar önce, M.Ö. 158 yılında Bergama Kralı II. Attalos, en gözde akıncılarını: "Gidin, bana bu yeryüzü üzerinde öyle bir yer bulun ki bütün kralların, bütün hükümdarların gözü kalsın. Öyle bir yer bulun ki, hiç kimse gözünü oradan ayıramasın. Gidin bana yeryüzünün cennetini bulun." diye görevlendirip gönderir.

Akıncılar, bu emirle işin zorluğunu, bir anlamda olmazlığını bile bile yola koyulmuşlar, diyar diyar dolaşmışlar. Haftalarca, aylarca dolaşmışlar; ama krallarının istediği gibi bir yere bir türlü rastlayamadılar. Ta ki bir gün 'Çubuk Beli' diye anılan yolu aşmışlar da yeryüzü cennetinin kapıları, Torosların eteklerinde, çamların arasından Akdeniz'in büyümlü bir akşamına açılıncaya dek.

Tepeleri karla kaplı Beydağları, el değmemiş ormanlarının yeşilliği, batan güneşin tutuşturduğu gümüş kıyıları ve denizin o çividi mavisini, soluklarını kesmiş Bergamalı akıncıların. Toroslardan aşağıya indikçe, 'Dünya Cenneti' bir ovanın rengârenk bereketiyle sarmalanmışlar. En sonunda bugünkü Antalya kentinin bulunduğu yere geldiklerinde karşılarına çıkan eşsiz doğal güzellik karşısında bir süre gözlerini bu göz kamaştırıcı manzaradan ayıramadılar. Kabile Başkanı: .

-”Şükürler olsun sana Zeus. Nihayet Attalos'un cennetini bulduk...” diye haykırdı.

Buradan dörtmala kalkıp Bergama'ya dönen akıncılar, kralın huzuruna varıp “Emriniz üzere cenneti bulduk!” dediler. Kral Attalos, akıncılarının 'Cennet' dedikleri yeri bir de kendi gözleriyle görmek isteyince; Akıncılar öne düşmüş, Kral Attalos arkalarından ordularıyla onları izlemişti. Bugünkü Antalya'nın bulunduğu yere vardıklarında Kral Attalos da cennete geldiğini kabul etmiş ve burada derhal büyük bir kent kurulmasını emretmişti.

Bu doğal güzellikler içinde Bergamalılar kısa zamanda burada görkemli bir kent kurdular ve bu kente, Kral Attalos'un adına izafeten 'Attaleia' ismini verdiler. İşte

Antalya'nın kuruluş öyküsü bu kadar eski. Kent, Bergamalılardan elinden çıktıktan sonra da bu isimle anıldı. Türkler gelip buraya yerleştikten sonra “Attaleia”nın adını sırası ile 'Stelai', 'Satalya', 'Adalya' ve 'Antalya' olarak değiştirdiler.

Bugün Antalya kentinin ilk kurulduğu yer olan Kaleiçi'nde Romalılardan, Bizanslılardan, Selçuklulardan ve Osmanlılardan kalma binalar vardır. Kaleiçi'nin dar sokaklarında dolaşırken, evlerin yaşamın gereklerine doğa ve çevre koşullarına uygunluk ön planda tutulduğunu hemen anlayıversiniz. Antalya'da yazlar çok sıcak, kışlar ılık geçer. İşte Antalya Kaleiçi'nde bulunan evlerde soğuktan korumadan çok güneşi önleme ve serinlik sağlama amacı güdülmüştür. Yazın, gündüzleri denizden karaya geceleri karadan denize esen yumuşak rüzgarların geçişine olanak sağlayan yerleşme düzeni, Antalya'da bu evlerde oturanların yaşamına az çok ferahlık getirir. Gölgeyi taşıyıcılar ve avlular, hava akımını kolaylaştıran yüksek tavanlı katlar, Kaleiçi'ndeki eski evlerin en belirleyici özelliğini oluşturur.

BİR ZAMANLAR

Kaleiçi'ndeki evlerin iki kanatlı kapıları eskiden, develerin ve arabaların geçebileceği genişlikte dar sokaklara açılırdı. Araba geçmeyeceği zamanlar, bu kanatlardan sadece biri açılır, diğeri arkadan kalın bir demir kanca ile dayalı kalırdı. Eskiden bu kapıların her bir kanadında, büyüklükleri birbirinden farklı, oldukça büyük birer demir halka bulunurdu. Eve ziyarete gelen kişi, bir erkeksen büyük halkayı, bir kadınsa küçük halkayı çalardı. Kapının çalındığını duyan ev halkı da o halkanın tahta kapıda çıkardığı sese göre, üst kattaki "seyirdim" penceresinden bakıp, ona göre kapıyı açardı. Her kapı çalınışında kapıyı açmak için üst kattan aşağıya inmek yorucu olacağından, bunun için de basit bir çözüm bulunmuştu. Kapının kilit mekanizmasına bağlanan kalınca bir ipin ucu, Hayat'ın taban tahtalarının birisinin arasından geçirilir, ucuna da, ip delikten geri kaçmasın diye boş bir dikiş makarası bağlanırdı. Böylece kapıyı çalan, her gün sık sık gelen komşu veya evin çocukları ise aşağıya inmeden, bir ucuna boş makara bağlı ip çekilerek kapı açılırdı.

Çarşıya-pazara gidildiğinde, kapıya kilit vurulmaz, ancak "evde yokuz" anlamında bu halkalar arasına renkli bir örgü ipi bağlanırdı. Evde evlilik çağına gelmiş kız varsa o zaman iş değişir; görücüler çabuk bulsun diye, kapı tokmağına kırmızı kurdele sarılırdı. Bu tokmaklar ayrıca çeşitli şekilleriyle kapıya ayrı bir süs de verirlerdi. Kaleiçi evlerinin kapılarında daha düne kadar asılı bulunan dökme demirden yapılmış kapı tokmaklarının çoğunluğu el, kartal, aslan başı, insan başı şekillerindeydi. Ayrıca yuvarlak, düz ve oval şekillerde de basit kapı tokmakları vardı. Kapı tokmakları bu nedenle, o evde oturan ailenin ekonomik durumunu göstermesi yönünden de bir semboldü.

Evlerin kapı tokmakları mahallenin yaramaz çocukları için de ayrı bir oyun aracı idi. Çoğu zaman kapı tokmağını ikide bir tıktatıp kaçarlar veya geceleri siyah makara ipliği ile bağladıkları kapı tokmaklarını saklandıkları karanlıkça bir köşeden, ipin ucunu çekerek ev sahiplerini çileden çıkarırlardı.

EVLERİN MİMARİ YAPISI

Kaleiçi'nde bulunan eski evlerin kapıları, develerin ve arabaların geçebileceği genişlikte dar sokaklara açılır, Bahçelerinde genellikle portakal ağaçları bulunan bu evlerde, her biri yüksek duvarlarla dış dünyadan ayrılmışlardır.

Antalya'yı Yaşamak, Kaleiçi'ni Gezmekle Olur

Evin yerleştiği alan, taşlık denilen kesimi oluşturur. Taşlıktan birinci kata bağlanan iç merdiven, bir ara kata geçiş olanağı da verir. Merdivenin son bulunduğu üst katın, yanları açık, üstü kapalıdır. "Hayat" denilen bu ışıklı ve havadar yerde, indirip kaldırılabilen kafesler, görüşü ve ışığı düzenlemeye yarar. Kimi hayatlar, tümüyle açıktır; kimileri de camlıdır.

Evlerde ana kat, birinci kattır. Giriş katı dışa açılma nedeniyle düzensiz bir görünümündedir; buna karşılık birinci katta, köşe çıkmalarıyla düzenlilik sağlanmıştır. Plan, çoğu kez tam çıkmalarla zenginleştirilir. Giriş katları depo, kiler, hizmet katlarıdır; ara katlar da az çok bu nitelikleri gösterir. İklim elverdiği için, mutfak, banyo, helâ çoğunlukla bahçededir. Bu yüzden, evin içyapısı getir götür zorunluluklarından etkilenmez.

Günlük yaşam, genellikle hayatta ve taşlıkta geçer. Odalar geniş bir aileyi barındıracak biçimde bağımsız evler niteliğindedir. Bu belirgin kullanımlarından dolayı "ev" olarak adlandırılır. Odalardan en geniş, evin en büyüğüne ayrılmıştır. Pencere dış görünüşe göre değil, iç yaşamın gereklerine göre açılmıştır. Odalarda, genellikle sedir yükseklikleri pencere yüksekliklerini belirlemiştir. Pencere bol ışık alabilecek biçimde, geniş yapılmıştır. Kimi zaman, ışık girişini kolaylaştırmak için tepe pencereleri de kullanılır.

Antalya Kaleiçi evleri mimari yönden "I" sofalı, "L" sofalı, "U" sofalı olmak üzere üç gruba ayrılır. "I" sofalı evlerin özgün örnekleri arasında Derviş Kulaksız evi (Barbaros Mah. Akarçeşme Sokak 11) ve S. Abdullah Baykara Evi (Selçuk Mah. İzmirli Ali Efendi Sok. no: 24) sayılabilir. L Sofalı evlerin başlıca örnekleri şunlardır. Hakkı Misistreliev (Selçuk Mah. İskele Sok. No:5), 1973 yılında yanarak ortadan kalkmış olan Hüseyin Faraş Evi (Selçuk Mah. Faraşlar Sok. 6), Tekelioğlu Hasan bey Evi (Selçuk Mah. Dizdarzade Hasan bey sok. No:1). "U" sofalı evlere en iyi örnek ise Hacı Ömer Ağa evidir. (Balbey Mah. Süleyman Efendi Sok. 6).

Antalya'nın sıcak iklimi nedeniyle, ısıtma tesisatı ayrı olarak yapılmamıştır. Isıtma ihtiyacı büyük mangal ve ocakta yakılan odun ile karşılanmıştır. Ancak, çoğu evlerde yalnız mutfakta bir baca deliğinin bırakıldığı görülüyor.

Yat Limanı ve Eğlence Merkezi haline getirilen bu bölgede ve Kaleiçi'nin diğer semtlerinde inşa tarihleri ve stilleri ile birkaç yüzyıl gerilere giden yüzlerce ev bulunmaktadır.

KALEİÇİ BUGÜN

Hatırlanacağı üzere, 1973 yılında Turizm Bakanlığı kültürel mirasımızı korumak amacıyla Kaleiçi'ne el atmış; ilk etapta eski İskele'deki taşınmazlar ile, İskele çevresindeki 101 parseli kamulaştırarak, kale surları ile birlikte adeta harabeye dönmüş dükkanları ve evleri 1978 yılında restore etmeye başlamış; ayrıca tüm Kaleiçi'nin tümünü kapsayan bir kanalizasyon ve altyapı sistemi kurmuştu.

Bu girişimde hedef şuydu: Turizm Bakanlığı, Kaleiçi sakinlerine örnek bir restorasyon çekirdeği sunacak; Kaleiçi halkı da bu

örneğe göre Kaleiçi'nde bunun devamını getirecekti. Ama olmadı... Onlar evlerini çok yüksek fiyatlarla satmayı veya evlerin alt katlarına kapı ve pencere açarak esnafa dükkân olarak kiralamayı yeğlediler. Yani Kaleiçi bir anlamda ranta kurban edildi.

Antalya Kaleiçi Büyük Şehir Belediye Eski Başkanı Menderes Türel tarafından çok önemsendi. Bütün sokaklara yeni zemin kaplamaları yapıldı; gece lambaları kondu. Kaleiçi'nde sokaklar artık ışıl ışıl. Antalya Kaleiçi artık kimliğine kavuştu. Bu da Kaleiçi'ni bence daha da çekici kılıyor. Fakat biz Antalya'da yaşayanların da biraz katkıda bulunması gerekir.

Çünkü Antalya'yı yaşamak, Kaleiçi'ni gezmekle olur

